

**ГУМАНИТАРЛЫҚ ҒЫЛЫМДАР БАҒЫТЫ  
НАПРАВЛЕНИЕ ГУМАНИТАРНЫХ НАУК  
DIRECTION OF THE HUMANITARIAN SCIENCES**

**тақырыптық рубрикалар / тематические рубрики / subject headings**

**ҚАЗАҚСТАН ТАРИХЫ  
ИСТОРИЯ КАЗАХСТАНА  
HISTORY OF KAZAKHSTAN**

FTAXP: 03.20

<https://orcid.org/0009-0004-9844-858X>

<https://orcid.org/0000-0003-3834-5883>

**Қабыл А.М., Алдабергенова М.К.\***

7M01601-Тарих педагогін даярлау БББ, 2-курс магистранты,

Ө.Жәнібеков атындағы ОҚПУ. Шымкент, Қазақстан

PhD, доцент м.а. Ө.Жәнібеков атындағы ОҚПУ. Шымкент, Қазақстан

**ЗӘКИ УӘЛИДИ ТОҒАН МЕН АЛАШ ЗИЯЛЫЛАРЫНЫҢ САЯСИ  
ЫНТЫМАҚТАСТЫҒЫ ЖАЙЛЫ ДЕРЕКТЕР МЕН ПАЙЫМДАР**

\* Автор-корреспондент: [mol-nur\\_an@mail.ru](mailto:mol-nur_an@mail.ru)

**Аннотация:** Мақалада Ахмет Зәки Уәлиди Тоған мен қазақ зиялылары арасындағы саяси, ғылыми және рухани ынтымақтастық мәселесі кешенді түрде қарастырылған. Авторлар тарихи деректер, архивтік материалдар және мемуарлық еңбектер негізінде Башқұрт автономиясы мен Алаш қозғалысы арасындағы өзара ықпалдастықтың мазмұнын ашып көрсетеді. Зерттеу барысында Зәки Уәлиди Тоғанның тұлғасы тек башқұрт халқының ғана емес, бүкіл түркі дүниесінің ортақ мұрагері ретінде бағаланады. Оның еңбектеріндегі қазақ халқының тарихы, отаршылдыққа қарсы күрес, ұлттық сана мен мәдени дербестік идеялары арнайы талдауға алынады. Мақалада сондай-ақ Алаш жетекшілері - Әлихан Бөкейхан, Ахмет Байтұрсынұлы және Міржақып Дулатов сынды қайраткерлердің Зәки Уәлиди Тоғанмен идеялық және практикалық байланыстары сараланады. Екі тараптың да негізгі мақсаты – түркі халықтарының рухани және саяси бірлігін сақтау, ұлттық мемлекеттілікті жаңғырту және ана тіліндегі білім мен ғылымды дамыту болғаны айқындалады. Авторлар Зәки Уәлиди Тоғанның «Түркістан тарихы», «Натиралар» секілді еңбектерін Қазақстан тарихнамасының маңызды дереккөздері ретінде қарастырып, олардың заманауи зерттеу мен білім беру процесіндегі маңызын көрсетеді. Сонымен қатар, мақалада түркітану ғылымындағы сабақтастық пен қазіргі кезеңдегі жаңа зерттеу бағыттарына -цифрландыру, пәнаралық тәсіл және халықаралық ғылыми ынтымақтастыққа ерекше назар аударылады. Зерттеу нәтижесінде Ахмет Зәки Уәлиди Тоған мен Алаш қайраткерлері арасындағы байланыс тек тарихи құбылыс емес, бүгінгі тәуелсіз Қазақстанның рухани тұтастығы мен ғылыми дамуына ықпал ететін идеялық негіз екені дәлелденеді.

**Кілт сөздер:** Зәки Уәлиди Тоған, Алаш қозғалысы, қазақ зиялылары, түркі бірлігі, ұлттық дербестік

МРНТИ: 03.20

<https://orcid.org/0009-0004-9844-858X>

<https://orcid.org/0000-0003-3834-5883>

**Қабыл А.М., Алдабергенова М.К.\***

магистрант 2 курса ОП 7M01601-Подготовка педагогов истории,

ЮКПУ им. Ө.Жәнібеков. Шымкент, Қазақстан  
PhD., и.о.доцента. ЮКПУ имени Ө.Жәнібеков. Шымкент, Қазақстан  
**ИСТОЧНИКИ И АНАЛИТИЧЕСКИЕ СУЖДЕНИЯ  
О ПОЛИТИЧЕСКОМ ВЗАИМОДЕЙСТВИИ ЗАКИ ВАЛИДИ ТОГАНА  
С ДЕЯТЕЛЯМИ АЛАШ**

\* Автор-корреспондент: [mol-nur\\_an@mail.ru](mailto:mol-nur_an@mail.ru)

**Аннотация:** В данной статье комплексно рассматриваются политические, научные и духовные связи между Ахметом Заки Валиди Тоганом и представителями казахской интеллигенции. На основе архивных материалов, мемуарных источников и документальных свидетельств авторы раскрывают содержание взаимодействия между Башкирской автономией и Алашским движением, акцентируя внимание на общих целях и идеологических ориентирах тюркских интеллектуалов начала XX века. Заки Валиди Тоган представлен не только как выдающийся башкирский ученый и государственный деятель, но и как общетюркская личность, чьи идеи и научное наследие оказали значительное влияние на формирование национального самосознания и развитие исторической мысли в Казахстане. В статье подробно анализируются его труды – «Türkistan Tarihi», «Natırlar» и другие, рассматриваемые как важные источники по истории Казахстана, отражающие процессы борьбы за независимость, становления национальной государственности и культурного возрождения. Особое внимание уделено взаимодействию Тогана с лидерами движения «Алаш» – Алиханом Букейханом, Ахметом Байтурсунылы и Миржакыпом Дулатовым. Показано, что их сотрудничество основывалось на идеях тюркского единства, национальной автономии и необходимости развития образования и науки на родном языке. В заключение подчеркивается, что наследие Заки Валиди Тогана и его контакты с казахскими деятелями представляют собой не только историко-культурный феномен, но и важный источник для современного осмысления духовного единства тюркских народов. Результаты исследования определяют новые направления изучения его научного наследия – цифровизация архивов, междисциплинарные подходы и международное сотрудничество в рамках тюркологии.

**Ключевые слова:** Заки Валиди Тоган, движение «Алаш», казахская интеллигенция, тюркское единство, национальная автономия

IRSTI: 03.20

<https://orcid.org/0009-0004-9844-858X>

<https://orcid.org/0000-0003-3834-5883>

**Kabyl A.M., Aldabergenova M.K.\***  
2nd year master's students. 7M01601-Training of teachers of history educational program.  
O.Zhanibekov SKPU. Shymkent, Kazakstan  
PhD., acting associate professor, O.Zhanibekov SKPU. Shymkent, Kazakstan  
**SOURCES AND ANALYTICAL INTERPRETATIONS  
ON THE POLITICAL INTERACTION BETWEEN ZAKI VALIDI TOGAN AND  
THE LEADERS OF THE ALASH**

Corresponding-author: [mol-nur\\_an@mail.ru](mailto:mol-nur_an@mail.ru)

**Abstract:** This article provides a comprehensive analysis of the political, intellectual, and cultural interactions between Ahmed Zeki Velidi Togan and the Kazakh intelligentsia. Drawing upon archival documents, memoirs, and historical records, the authors explore the interconnections between the Bashkir autonomy and the Alash movement, emphasizing the shared ideological and national objectives of Turkic intellectuals during the early twentieth century.

Togan is portrayed not merely as a prominent Bashkir scholar and statesman, but as a pan-Turkic figure whose ideas and academic legacy significantly contributed to the formation of national consciousness and the advancement of historical scholarship in Kazakhstan. His major works, including

*Türkistan Tarihi* and *Hatıralar*, are examined as essential sources for understanding the history of Kazakhstan, the struggle against colonial domination, and the pursuit of cultural and political independence.

Special attention is devoted to Togan's collaboration with the leaders of the Alash movement – Alikhan Bukeikhan, Akhmet Baitursynuly, and Mirzhakyp Dulatuly. Their cooperation is analyzed in the context of shared principles such as Turkic unity, national autonomy, and the promotion of education and science in the native language.

The article concludes that Togan's intellectual and political interactions with the Alash figures constitute not only a significant historical phenomenon but also a lasting foundation for understanding the cultural and ideological solidarity of the Turkic world. The findings outline prospective research avenues, including the digitalization of his works, interdisciplinary studies, and international academic collaboration within the framework of Turkology.

**Keywords:** Zeki Velidi Togan, Alash movement, Kazakh intelligentsia, Turkic unity, national autonomy, historiography, memoir sources, scholarly heritage, cultural continuity

### Кіріспе

XX ғасырдың алғашқы жартысы - түркі халықтарының саяси, мәдени және рухани жаңғыру кезеңі ретінде ерекшеленеді. Бұл тарихи процестерде Ахмет-Зәки Уәлидидің (Тоған) орны ерекше. Ол - тек башқұрт халқының ғана емес, күллі түркі дүниесінің көрнекті тұлғасы, тарихшы, мемлекет қайраткері және түркітанушы. Зәки Уәлидидің идеялары мен ғылыми еңбектері түркі халықтарының ұлттық санасының қалыптасуына, ұлт-азаттық қозғалыстардың теориялық негізделуіне айрықша үлес қосты. Оның Қазақстан тарихына қатысты жазбалары – қазақ зиялыларының саяси күресі мен мәдени мұрасын зерттеуде құнды дереккөз болып табылады.

Бұл мақалада Зәки Уәлидидің өмір жолы мен ғылыми мұрасын саралай отырып, оның қазақ зиялыларымен арадағы рухани және саяси байланыстарын, сондай-ақ Қазақстан тарихына қатысты ой-тұжырымдарын жүйелеу мақсаты қойылады. Сонымен қатар, Зәки Уәлидидің «Түркістан тарихы» секілді еңбектеріндегі қазақ тарихына қатысты деректердің маңызын анықтау көзделеді.

Зәки Уәлидидің өмірі мен шығармашылығы қазақстандық ғалымдар тарапынан әр қырынан зерттеліп келеді. Бұл салада А.М.Сманова, С.Абушарип, Y.Sydykov пен А.Кумар сынды зерттеушілердің еңбектері ерекше атап өтіледі. Аталған еңбектерде Зәки Уәлидидің тарихи, ғылыми және идеологиялық көзқарастары жан-жақты қарастырылады.

Ахмет-Зәки Уәлиди 1890 жылы Башқұртстанда дүниеге келіп, жастайынан діни және зайырлы білім алып, ұлттық қозғалысқа белсене араласты. Ол 1917 жылы Башқұрт автономиясын құруда маңызды рөл атқарды. Алайда Кеңестік билікпен келісе алмаған Зәки Уәлиди эмиграцияға кетіп, Иран, Ауғанстан және Үндістан арқылы Түркияға қоныстанды. 1925 жылдан бастап Стамбул университетінде және Анкарадағы Түрік тарих институтында жұмыс істеп, өмірінің соңына дейін ғылыми-зерттеу ісімен айналысты [1, 85-92].

### Теориялық бөлім

#### Зерттеу әдістері мен материалдары

Зәки Уәлидидің ғылыми мұрасы түркітану ғылымының алтын қорына жатады. Ол бірнеше тілде (түрік, орыс, араб, парсы, француз, неміс) жазылған 200-ден астам ғылыми еңбек қалдырды. Оның «История тюрков, татар и других тюркоязычных народов» (1928), «Hatıralar» (Естеліктер), «Millî Mücadele Hatıraları», «Түркістан тарихы» (*Türkistan Tarihi*) секілді еңбектері Орталық Азия тарихының негізгі дереккөздері қатарында. Бұл еңбектерінде ол түркі халықтарының этногенезі, исламдануы, мәдени байланыстары мен саяси құрылымдары туралы терең әрі салыстырмалы зерттеулер ұсынады.

Зәки Уәлиди Тоғанның шығармаларында Қазақстан тарихына тікелей қатысты көптеген мәліметтер кездеседі. Әсіресе оның «Түркістан тарихы» атты еңбегі - қазақ

хандығы, жоңғар шапқыншылығы, Ресей империясының отарлау саясаты, Алаш қозғалысы сияқты мәселелерді қамтитын ерекше маңызды дереккөз. Ол қазақ халқының еркіндік жолындағы күресін түркі дүниесінің ортақ тағдыры ретінде сипаттап, Алаш зиялыларын ұлттық элита ретінде жоғары бағалаған. Бұл еңбектер қазақ тарихын объективті түрде қайта бағалауға үлкен үлес қосып келеді.

### **Нәтижелер мен талдаулар**

Ахмет Зәки Уәлиди Тоған мен Алаш қозғалысы көшбасшылары арасындағы байланыс - XX ғасыр басындағы түркі халықтарының ұлт-азаттық күресінің маңызды беттерінің бірі. Зәки Уәлидидің «Естеліктер» атты еңбегінде (Hatıralar) ол Ахмет Байтұрсынұлы, Әлихан Бөкейхан және Міржақып Дулатов сынды қазақ зиялыларымен кездескенін және олармен ортақ ұстанымда болғанын ашық жазады. Бұл таныстықтар әсіресе 1917–1919 жылдары, Ресей империясы құлағаннан кейінгі саяси тұрақсыздық кезінде жүзеге асқан [2, 117-123].

Зәки Уәлидидің жазуынша, Алаш қайраткерлері мен Башқұрт ұлттық қозғалысының өкілдері түрлі съездерде, әсіресе Уфа және Орынборда өткен жалпытүркі съездерінде жиі кездесіп, өзара тәжірибе алмасқан. Бұл - ұлт тағдырына алаңдаған түркі зиялыларының саяси бірлігін көрсететін маңызды тарихи көрініс.

Алашорда мен Башқұрт үкіметтері - Ресей империясының құлауынан кейін құрылған ұлттық автономиялық құрылымдар. Екеуі де өз ұлттарының болашағын кеңестік билікке қарсы дербес жолмен шешуге тырысты. 1918 жылы Башқұрт үкіметі мен Алашорда арасында бейресми ынтымақтастық орнағаны белгілі. Зәки Уәлиди - Башқұрт автономиясының жетекшісі ретінде Алаш жетекшілерімен әскери, мәдени және әкімшілік салада бірлескен әрекеттерге ұмтылды.

Кейбір деректерде 1918 жылдың күзінде Башқұрт делегациясы Семейдегі Алашорда үкіметімен кездесіп, ортақ саяси стратегияларды талқылағаны айтылған. Бұл - түркі халықтарының тарихи тағдырының ұқсастығын, олардың өзара сенім мен қолдауға негізделген бірлігін дәлелдейтін факт.

Зәки Уәлиди мен Алаш зиялыларының дүниетанымындағы ең басты ұқсастық - түркі бірлігі идеясы. Бұл идея олардың тек саяси емес, мәдени және ғылыми бағыттағы іс-әрекеттерінен де көрінеді. Олар түркі халықтарының рухани тәуелсіздігін қамтамасыз ету үшін ең алдымен мәдени автономияны, ұлттық білім беру жүйесін және ана тіліндегі ғылымды дамытуды көздеді.

Ахмет Байтұрсынұлының ұлттық мектептер мен әліпбиді реформалау бағытындағы еңбектері мен Зәки Уәлидидің түркі тарихы мен мәдениетін зерттеуге арналған еңбектері - бір мақсатқа бағытталған әрекеттердің көрінісі. Алаш қайраткерлерінің арасында Зәки Уәлидидің ғылыми көзқарастары мен тарихи зерттеулеріне жоғары баға бергендер болған. Бұл өзара құрмет пен бір-бірінің идеялық ықпалын мойындау түркі зиялыларының озық ойлы ұрпағы екенінің дәлелі [3, 46–53 б].

Зәки Уәлиди Тоғанның «Hatıralar» (Естеліктер) атты көлемді мемуарлық еңбегі - XX ғасыр басындағы түркі дүниесіндегі саяси, мәдени, рухани қозғалыстардың маңызды дереккөзі. Бұл еңбекте ол Алаш жетекшілерімен кездесулері, идеялық пікір алмасуы туралы нақты оқиғаларды сипаттайды. Атап айтқанда, 1918 жылы Орынбор мен Уфадағы жалпытүркі съездерінде Ахмет Байтұрсынұлы мен Әлихан Бөкейханмен пікірлес болғанын, олардың түркі халықтарының дербес дамуына қатысты ұстанымдарын жақтағанын жазады.

Мұрағаттық құжаттар мен жеке хаттарда Башқұрт және Алаш зиялылары арасында әскери, ақпараттық және идеологиялық қолдау көрсетуге қатысты келіссөздердің болғаны аңғарылады. Мысалы, А.Сманов өз зерттеулерінде, Алаш әскери құрылымдарына Башқұрт үкіметі тарапынан саяси қолдау көрсетілгені туралы деректер келтіреді. Бұл фактілер – түркі зиялыларының күресін жай ғана параллель қозғалыстар емес, өзара байланысқан тарихи процесс ретінде қарауға мүмкіндік береді.

1920-жылдардан кейін кеңестік биліктің күшеюіне байланысты түркі зиялыларының көпшілігі шет елге эмиграцияға кетуге мәжбүр болды. Зәки Уәлиди Иран, Ауғанстан, Үндістан арқылы Түркияға қоныс аударып, мұнда басқа да ортаазиялық және қазақ эмигранттарымен тығыз байланыста болды. Түркияға барғаннан кейін ол Стамбул университеті мен Түрік тарих институтының аясында тек ғылыми жұмыспен ғана емес, сонымен қатар панисламдық және пантүрікшіл идеяларды қайта жандандырумен айналысты.

Эмиграциядағы зиялылар өзара мәдени қоғамдар, баспа ұйымдары, газеттер мен журналдар арқылы байланыс орнатып, түркі халықтарының тарихи жадын сақтап қалуға, ғылыми мұрасын жүйелеуге тырысты. Бұл - тек саяси емес, сонымен қатар рухани, ғылыми және мәдени күрес формасы болды.

Зәки Уәлиди мен Алаш қайраткерлерінің ортақ идеясы – түркі халықтарының мәдени және саяси дербестігі. Бұл идея кеңестік кезеңдегі "интернационализм" ұранын сынау арқылы емес, нақты ғылыми деректерге, тарихи дәстүрлерге сүйеніп негізделді. Мысалы, Зәки Уәлиди өзінің «Түркістан тарихы» еңбегінде қазақ халқының мемлекеттілік дәстүрін, хандық жүйесінің заңдылығын және оның отарлық жүйемен қайшылыққа түскенін тарихи-философиялық тұрғыда дәлелдейді [4, 31-37].

Ол сондай-ақ ғылым мен білімнің ұлттық дамуындағы маңызын жоғары бағалап, түркі халықтары үшін төл тарихты зерттеу – ұлттық тәуелсіздіктің маңызды алғышарты екенін баса айтқан. Бұл идеяны Алаш зиялылары да ұстанған: Ахмет Байтұрсынұлының ұлттық білім беру жүйесін қалыптастырудағы рөлі, Міржақып Дулатовтың «Оян, қазақ!» шығармасындағы ұлттық сана жайлы толғаныстары - осының айқын көрінісі.

**Кесте 1.** Зәки Уәлиди Тоған мен Алаш зиялыларының байланысы мен ынтымақтастығы

| Аспект           | Саяси және ғылыми өзара әрекеттестік     | Дереккөздер мен бірлескен күрес жолдары |
|------------------|------------------------------------------|-----------------------------------------|
| Негізгі тұлғалар | А. Байтұрсынұлы, Ә. Бөкейхан, М. Дулатов | З. Уәлиди, Алаш жетекшілері             |
| Кездесу орындары | Орынбор, Уфа, Семей                      | Жалпытүркі съездері, саяси кеңестер     |
| Байланыс түрлері | Идея алмасу, саяси және мәдени келісім   | Хаттар, мемуарлар, архив құжаттары      |
| Ортақ ұстанымдар | Түркі халықтарының бірлігі, автономия    | Тәуелсіздік, тарихи жақты сақтау        |
| Басты мақсат     | Ұлттық жаңғыру және мәдени тәуелсіздік   | Ғылыми негізделген ұлттық идея          |
| Дереккөздер      | Естеліктер, тарихи мақалалар             | Natıralar, ресми архивтер, хаттар       |

Ахмет Зәки Уәлиди Тоғанның тарихи мұрасы - Қазақстан тарих ғылымында ерекше мәнге ие, көпқырлы ғылыми құбылыс. Оның шығармаларында қазақ халқының этногенезі, мемлекеттілік дәстүрі, отарлық жүйеге қарсылық мәселелері кеңінен қамтылып, түркілік көзқараспен сараланады. Әсіресе «Түркістан тарихы» мен «Естеліктер» атты еңбектері - қазақ тарихын жаңа методологиялық қырынан түсінуге жол ашады [5, 24-30].

Бұл еңбектердің құндылығы - олардың тарихи дереккөзі ғана емес, идеялық-методологиялық бағдарлама ретінде қызмет етуінде. Зәки Уәлиди тарихи оқиғаларға ұлттық мүдде тұрғысынан баға беріп, қазақ зиялыларының күресін түркі өркениетінің ажырамас бөлігі ретінде қарастырды. Оның еңбектері Қазақстандағы тарихнама мен деректану ғылымдарының дамуына тың серпін берді.

Қазақстандық зерттеушілердің арасында Зәки Уәлиди Тоғанның ғылыми мұрасын жүйелі түрде қарастырған авторлар бар.

- А.М. Сманова оның дүниетанымдық көзқарастарын тарихи контексте талдаса,
- С. Абушарип саяси қызметі мен Алашордамен байланысын нақты мысалдар арқылы ашады.

- Ү. Sydykov пен А. Kumar Зәки Уәлиди мен В.В. Бартольд еңбектерін салыстыра отырып, түркі халықтары тарихының методологиялық мәселелерін зерттеген.

Бұл авторлардың зерттеулері Зәки Уәлиди еңбектерінің қазіргі қазақ тарихнамасындағы ғылыми маңызын дәлелдейді. Оның идеялары - әсіресе ұлттық сана, отарлық сын, мәдени дербестік тақырыптары - бүгінгі таңда Қазақстан тарихын оқыту бағдарламаларына енгізіліп, жастардың тарихи ойлау мәдениетін қалыптастыруға ықпал етуде.

### **Қорытынды**

Ахмет Зәки Уәлиди Тоған мен қазақ зиялыларының арасындағы саяси және ғылыми өзара әрекеттестік - түркі әлеміндегі ынтымақтастықтың терең тарихи тамырларын көрсетеді. Бұл байланыстар XX ғасырдың басындағы күрделі саяси кезеңде ұлттық мүддені қорғаудағы бірлескен ұмтылыстың көрінісі болды. Олардың ортақ идеялары - ұлттық дербестік, мәдени автономия, түркі бірлігі, ана тіліндегі білім және ғылымды дамыту - бүгінгі таңда да өзектілігін жоғалтқан жоқ. Алаш қозғалысы мен Зәки Уәлиди Тоғанның мұрасы - қазіргі тәуелсіз Қазақстан тарихының рухани және идеялық негіздерінің бірі болып табылады. Бүгінгі ғылым үшін бұл мұра - сабақтастық пен жаңғырудың негізі. Зәки Уәлиди мен Алаш зиялылары ұсынған ой-тұжырымдар ғылыми ұрпақтар арасында интеллектуалдық көпір қызметін атқаруда. Бұл сабақтастық қазіргі тарихшыларға, әсіресе жас зерттеушілерге ұлттық тарихты тануда әдіснама мен көзқарас тұрғысынан бағыт береді.

Болашақ зерттеу бағыттары:

- Зәки Уәлиди мұраларын цифрландыру және көптілді ғылыми айналымға енгізу;
- Алаш қозғалысы мен түркі зиялыларының өзара ықпалдастығын пәнаралық тұрғыда зерттеу;
- Түркі әлемі аясында бірлескен зерттеу жобаларын дамыту (Қазақстан–Түркия желісі бойынша);
- Зәки Уәлиди еңбектерін білім беру жүйесіне кеңінен енгізу, әсіресе тарихи деректану пәндері арқылы.

### **Әдебиеттер тізімі:**

1. Сманова А.М. Ахмет Зәки Уәлиди Тоғанның ғылыми қызметі және дүниетанымдық көзқарасының қалыптасуы // Asian Journal «Steppe Panorama». 2022. №4. 85-92 б.
2. Abuşarip S. Ahmet Zeki Velidi Togan'ın toplumsal-siyasi faaliyetleri // Türkoloji Dergisi. 2014. Sayı 2. 117-123 б.
3. Элкей Н.Н., Садықов Т.С. Алаш қозғалысының қайраткері Хайретдин Болғанбаев: тарихтағы жеке тұлғаның рөлі // Бөкетов атындағы Қарағанды университетінің хабаршысы. Тарих-философия сериясы. 2023. №2. 46-53 б.
4. Тоқтарбай Е. Алаш және түркілік таным // Ш. Уәлиханов атындағы Көкшетау университетінің хабаршысы. 2023. №1. 31-37 б.
5. Kara A., Tayman S.T., Jarbullova S.T. Mustafa Şokay'ın fikirleri ve Türk Devletleri Teşkilatı'nın stratejik misyonu // Asian Journal «Steppe Panorama». 2025. Sayı 1. S. 24-30.

### **Referense liste:**

1. Smanova A.M. Axmet Zaki Walidi Toğanın ғылыми қызметі және дүниетанымдық көзқарасының қалыптасуы // Asian Journal «Steppe Panorama». 2022. №4. 85-92 б.

2. Abusharip, S. Ahmet Zeki Velidi Togan's Socio-Political Activities. Turkoloji Dergisi, 2014, Issue 2, pp. 117–123.
3. Élkey N.N., Sadıqov T.S. Alaş qozgalısınnıñ qayratkeri Hayretdin Bolğanbaev: tarihtağı zheke tulğanıñ roli // Boketov atındağı Qaragandı universitetinin habarshısı. Tarih-filosofiya seriyası. 2023. №2. 46-53 b.
4. Toqtarbay E. Alaş zhane turkilik tanım // Sh. Ualikhanov atındağı Kokshetau universitetinin habarshısı. 2023. №1. 31-37 b.
5. Kara A., Tayman S.T., Jarbullova S.T. Mustafa Shokay'ın fikirleri ve Turk Devletleri Teshkilatı'nın stratejik misyonu // Asian Journal «Steppe Panorama». 2025. Sayı 1. S. 24-30.

*жауапты автор туралы мәлімет (толық аты жөні, жұмыс орны, телефон, электрондық поштасы)* **Алдабергенова Молдир Кенесбековна** - Ө.Жәнібеков атындағы ОҚПУ, PhD докторы, «Әлем тарихы және дінтану» кафедрасының доцентін міндетін атқарушы. Шымкент қаласы, Қазақстан Республикасы, [mol-nur an@mail.ru](mailto:mol-nur_an@mail.ru)